

Weg met Urania

Gorilla's in de maanschaduw

 Hilde Willemsen

In *Weg met Urania* halen we herinneringen op aan voorbije Astroreizen. Zo blikten we in 2020 terug op beroemde sterrenwachten die we bezochten. In 2021 staan de meest memorabele eclipsreis-momenten van de voorbije 23 jaar op het programma! Daarbij nemen we je mee naar vijf werelddelen! Na Oceanië en Azië is het nu de beurt aan Afrika, voor de kortste eclips uit de Astroreizen-geschiedenis: Oeganda, 3 november 2013.

Op reis voor 20 seconden...

Twee derde van de eclips van 3 november 2013 deed zich voor boven de Atlantische Oceaan: beginnend bij zonsopkomst een heel eind voor de kust van Florida, dwarste ze de Atlantische Oceaan om in de namiddag aan land te gaan in Gabon en vervolgens oostwaarts door Congo-Brazzaville, Congo, Oeganda, Kenia en Ethiopië te snellen en bij zonsondergang te eindigen in Somalië.

Deze eclips was van het hybride type: bij zonsopgang was ze (slechts enkele seconden) ringvormig en daarna totaal, tot aan het einde. Het was tevens een heel korte eclips: de maximale verduistering duurde slechts 1 minuut 40 seconden in een totaliteitszone van 58 km breedte. Deze plek bevond zich ergens op zee, ten zuiden van de kust van Liberia.

Een geschikte bestemming voor een groepsreis vinden was, rekening houdend met klima-

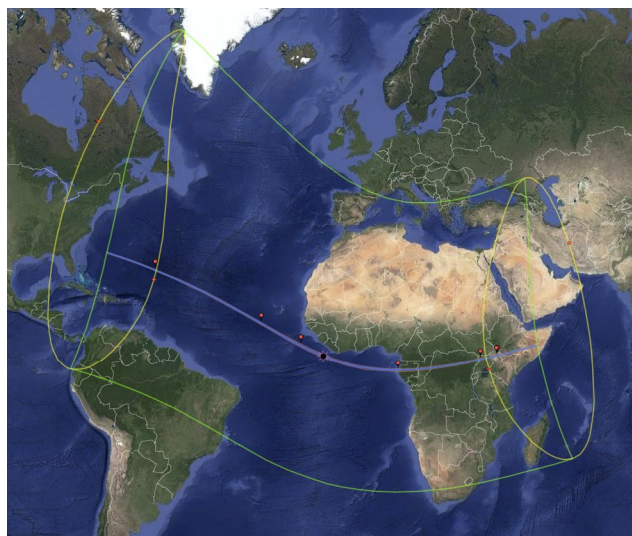
tologische maar vooral geopolitieke omstandigheden, niet vanzelfsprekend.

Kenia leek ons wel wat. Het totaliteitspad doorkruiste de Lake Turkana-regio, een prachtig natuurgebied in het noorden van het land. Een beetje opzoekwerk leerde ons dat het daar, tamelijk dicht bij de grens met Soedan, niet zo veilig was: overvallen, kidnapping, Al Shabaab,... Reizen zou kunnen mits verplaatsing in een konvooi en vergezeld van een gewapende escorte. Huh... niet de soort unieke eclipservaring die we in gedachten hadden... Plan Kenia verdween in de prullenmand.

Oeganda dan. Onze eerste reactie was wat terughoudend: Idi Amin en Milton Obote waren namen die we niet meteen associeerden met reisgenoegens en ook hier moesten we voor de eclips in het noorden van het land zijn, waar tot 2007 het Lord Resistance Army van Joseph Kony met zijn kindsoldaten lelijk huishield. Maar in 2011 — eclipsreisvoorbereidingen starten minimaal twee jaar op voorhand — was de situatie daar voldoende gestabiliseerd om er veilig te reizen, zo verzekerde de reisorganisator ons. Oeganda is één van de drie landen ter wereld waar je berggorilla's kan ontmoeten. En chimpansees. En boomklimmende leeuwen. Het Victoriameer en de Witte Nijl. Oeganda heeft veel troeven! Oeganda zou het worden. Gorilla's in de maanschaduw!

Het reisprogramma werd uitgewerkt en als uitvalsbasis voor de eclips opteerden we voor een comfortabele lodge langs de Nijl, kortbij de totaliteitszone, in het westelijke deel van het land. Hier zou de totaliteit het langst duren, al was 'lang' zeer relatief: 22 seconden! Ter vergelijking: de Mongolië-eclips van 2008, die in het vorige nummer aan bod kwam, duurde volle twee minuten...

Plots, op het moment dat de promotie voor deze reis van start zou gaan, een paniekbericht

van de reisorganisator: “*Hold your horses!*” De plaatsen in de lodge, die wij in optie hadden, waren verpatst aan een grote Amerikaanse eclipsreis-organisator. *Les Petits Belges* konden het schudden daar aan de oevers van de Nijl!

Wie het Mongolië-reisverhaal las in de vorige Sterrenwachter, weet inmiddels dat we ons niet zo gemakkelijk laten afschepen. Ook niet in Afrika. De ‘itinéraire’ werd wat omgegooid en de safari-lodge ingeruild voor een hotel in Masindi, 100 kilometer zuidelijker. Vandaaruit zouden we op de dag van de eclips in alle vroegte oostwaarts rijden om de zonsverduistering mee te maken in Gulu, hoofdplaats van het gelijknamige district in Noord-Oeganda, en gelegen op de centrale lijn. Na de eclips, in het meer toeristisch ontsloten zuidelijke deel van Oeganda: gorilla's, chimpansees en heel veel natuur op het reismenu.

Uitverkocht in 2 uur tijd...

Een schitterend reisprogramma dus! En we waren niet de enigen die er zo over dachten. Een e-mail werd verzonden op een hoogzomerse zondagnamiddag in augustus 2012, om 14 uur, een tijdstip waarop in onze verbeel-

ding iedereen aan de Belgische kust of op zijn minst op een zonnig terras zou zitten, maar zeker niet voor een pc-scherm. Fout gedacht... om 18 uur op diezelfde zomerse zondag was de reis — we hadden 20 plaatsen — volgeboekt!

De aanmeldingsmails bleven maar komen... Op maandag contacteerden we de reisorganisator en enkele dagen later was het programma voor een tweede groep rond. Het eerste deel van de reis — tot en met de eclips — zouden we als één grote groep samen reizen, daarna werd er opgesplitst. Reizen in Afrika in een groep van 40 personen is namelijk niet evident en bovendien gold voor enkele geplande activiteiten — zoals de gorilla- en chimpansee-trekking — een beperking van het aantal gelijktijdige deelnemers. Beide groepen zouden ongeveer dezelfde tour maken, maar in tegengestelde richting.

Uiteindelijk vertrokken er op 31 oktober 2013 maar liefst 41 eclipsliefhebbers vanop Zaventem voor een raid op Entebbe!

Van 'the African Queen' naar de kindsoldaten van Gulu

Na een korte stop in de hoofdstad Kampala, reisden we verder naar Masindi. Hier verbleven we twee nachten in het Masindi Hotel, het oudste hotel van Oeganda, gebouwd in 1923, en een met een geschiedenis! Humphrey Bogart en Katharine Hepburn verbleven er in 1951 tijdens de opnamen van de filmklassieker *The African Queen* en Ernest Hemingway herstelde er in 1954 van de verwondingen die hij op een safarireis had opgelopen bij een vliegtuigcrash in de bush.

De eerste etappe van onze safari was alvast een succes! Het bezoek aan het Murchison Falls National Park dompelde ons helemaal onder in equatoriaal-Afrikaanse sfeer! We bewonderden de waterval waaraan het

park zijn naam dankt — de Victoria-Nijl perst er zich met donderend geraas door een nauwe kloof. We maakten een boottocht tussen nijlpaarden en krokodillen en reden door de savanne waar het krioelde van antilopen, giraffen, buffels en olifanten. Het pure, ongerepte Afrika!

De volgende dag, eclipsdag, waren we vroeg uit de veren, want er dienden zo'n 150 Afrikaanse kilometers overbrugd naar de eclipslocatie en we wilden zeker op tijd zijn voor de verduistering, ook al was die pas in de late namiddag. Bovendien gingen er geruchten dat president Museveni ook naar Gulu zou afreizen, met wegblokkades en afgesloten wegen

Murchison Falls. Foto: Hilde Willemsen.

Giraffen in het Murchison National Park. Foto: Hilde Willemsen.

tot gevolg. Gelukkig koos M7 — het 'koos-naampje' van de Oegandezzen voor hun president — voor een andere waarnemingsplaats, in de buurt van onze afgesnoepte lodge (oef, blij dat we daar niet waren!) en verliep onze rit naar Gulu zonder problemen.

In Gulu maakten we kennis met een heel ander Afrika dan de ongerepte natuur van het Murchison National Park: de rauwe realiteit van een in een recent verleden door burgeroorlog verscheurd land. Dit gebied was het middelpunt van het trieste verhaal van de Oegandese burgeroorlog met de rebellen van het LRA, *Lord Resistance Army* of Rebellenleger van de Heer. Alsof dat nog niet genoeg was, werd de regio in 2000 ook nog getroffen door een zware Ebola-uitbraak.

Ter voorbereiding van de reis lazen we de boeken van journaliste Els De Temmerman: *De meisjes van Aboke*, over de ontvoering van 139 meisjes uit een school, en het vervolgboek *En toen moest ik mijn broer doodbijten*, over de kindsoldaten in Noord-Oeganda. Geen vrolijke maar wel aanbevolen lectuur voor hen die vinden dat onze jeugd het toch zo moeilijk heeft in deze coronatijden...

In deze wel erg beklijvende omgeving maakten we ons klaar voor de eclips. We namen onze intrek in de Acholi-Inn. Ook een hotel met geschiedenis... zij het minder romantisch dan het Masindi-hotel. Hier werden meerdere vredesonderhandelingen en bemiddelingsgesprekken gevoerd, niet altijd even succesvol. Nog steeds struikelde je in Gulu over de talloze NGO's en de Acholi-Inn was en is een vaste uitvalsbasis voor vele ontwikkelingswerkers.

De eclips zouden we waarnemen vanop de marktplaats van Layibi, een dorpje aan de rand van de stad Gulu. Exact op de centrale lijn, en dat was maar goed ook, want van deze ultra-

Urania Mobiel in Oeganda.
Foto: Ronnie Wuyts.

Foto: Chantal Mestdagh

korte eclips wilden we beslist elke seconde meemaken. Terwijl we ons installeerden en camera's en verrekijkers in stelling brachten, werd het op onze waarnemingsplaats alsmaar drukker. Al spoedig zag het er euh... zwart van het volk. Zoals steeds hadden we een extra voorraad eclipsbrillen bij en die kwamen goed van pas.

De plek waar we stonden lag op minder dan 3 graden noorderbreedte. Zoals iedereen weet uit de aardrijkskundelessen, is het nabij de evenaar bijna altijd bewolkt. Deze 3de november 2013 was beslist een mooie dag, maar niet geheel wolkeloos. Het zouden dus nog spannende uurtjes worden, gegeven dat de totaliteit slechts 20 seconden zou duren. Maar de eclipsgoden waren ons gunstig gezind en we genoten van een perfecte zonsverduistering! Met een parelsnoer rondom de hele zon en twee schitterende diamantringen, heel

Lees verder op blz. 34 ►►

**De Hartnevel (IC 1805): een emissienevel
in het sterrenbeeld Cassiopeia**

Opname op 3 april 2021 vanuit een van de donkerste
locaties in België: Camping Frankental in Manderfeld.
Nikon D7500 + Redcat 51 APO, gemonteerd op een Sky-
Watcher Star Adventurer. Filter: STC Astro Multispectra.
Ongeveer 90 opnames van 1 min op ISO 3200.

Foto: Jonas Van Luyten

Groepsfoto na de eclips. Foto: Ronnie Wuyts.

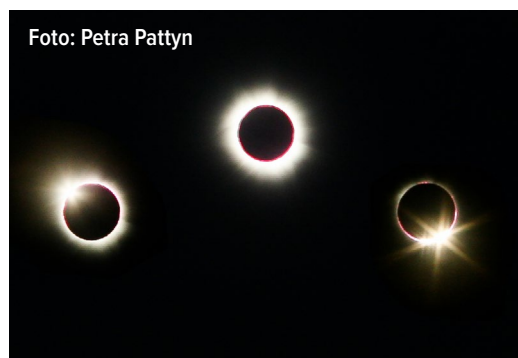

Foto: Petra Pattyn

kort na mekaar. Eclips geslaagd, 41 gelukkige eclipsreizigers klaar voor het vervolg van hun Afrika-avontuur!

Een goeie impressie van onze eclipsbeleving in net geen 10 minuten is te vinden op het YouTube-kanaal van astroeiziger Marc Hens: <https://youtu.be/corUAbqDzAw>

Climate is what you expect, weather is what you get...

De mantra van elke eclipsliefhebber! En ook op 3 november 2013 weer eens bewezen... Klimatologisch gezien golden de beste weerkaarten voor Ethiopië, gevolgd door Kenia. In Oe-

ganda was de kans op een heldere hemel veel kleiner. Jammer voor de Urania-eclipsreizigers in Ethiopië (naast de reis naar Oeganda hadden we nog een reis naar het zuiden van Ethiopië op touw gezet)... Een hardnekkige wolkenband was op de verkeerde plaats op het verkeerde moment tijdens een voor het overige uiterst zonnige reis. Ook aan de oevers van Lake Turkana in Kenia, waar we eerst naartoe hadden willen reizen, was het op eclipsstijd bewolkt. In Oeganda kregen we weliswaar elke dag — behalve op de eclipsdag — minstens één tropische plensbui te verwerken, maar op het moment van de eclips viel er geen wolkje voor de zon te bespeuren!

De verborgen parel van Afrika

Oeganda deed zijn naam als 'verborgen parel van Afrika' alle eer aan! Bevoorrecht door de natuur, divers en uiteenlopend. Prachtige kleuren, weelderige tropische begroeiing, rode aarde, veel couleur locale, landschappen die nooit vervelen,... Van dat alles hadden we vóór de eclips al geproefd, tijdens de uitstap

naar het Murchison Falls National Park, en het tweede deel van de reis kon onze indrukken alleen maar bekrachtigen.

Een uitgebreid reisverslag met veel meer foto's is te vinden op de reisverslagen-pagina van de Urania-website: <https://www.urania.be/urania/astroreizen/reisverslagen/verslag-van-de-eclipsreis-naar-oeganda>.

Een paar hoogtepunten uitgelicht...

Gorilla's in het Bwindi National Park

Een ontmoeting met een berggorilla is voor velen dé reden om naar Oeganda te reizen.

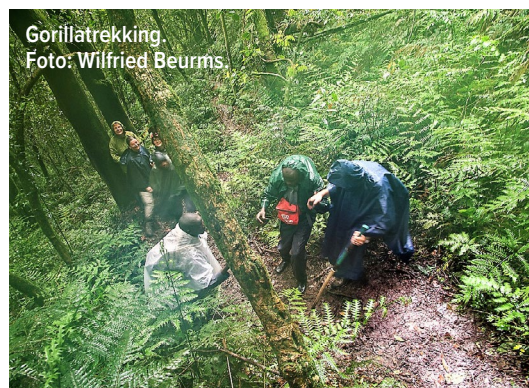
Zowat de helft van de totale populatie oostelijke berggorilla's (dat zijn er momenteel zo'n 500 van de 1000) leeft in het Bwindi Impene-

trale Forest National Park. De dieren verblijven er in families, en ten tijde van ons bezoek in 2013 konden zeven families door toeristen bezocht worden. Inmiddels (2021) is dat aantal geklommen tot negentien. Het aantal gorilla's gaat in Oeganda in stijgende lijn en dankzij het ecotoerisme groeit het besef dat levende gorilla's meer opleveren dan dode! Helaas is dat in buurland Congo nog niet goed doorgedrongen.

Gorilla-trekkings in Oeganda zijn strikt gereguleerd, kosten een aardige duit (maar dat geld gaat volledig naar de bescherming van de dieren) en zijn — afhankelijk van de familie die bezocht wordt — fysiek behoorlijk zwaar. Maar dat het een onvergetelijke ervaring is, staat buiten kijf! Je trekt erop uit in

Bwindi. Foto: Ronnie Wuyts.

Gorillatrekking.
Foto: Wilfried Beurms.

Gorilla's. Foto:
Wilfried Beurms.

Chimpansees. Foto: Rondie Wuyts

een groep van maximaal acht personen, onder leiding van een gids. Die wordt voorafgegaan door een ploeg 'trackers' die de te bezoeken gorilla-familie opspoorst. De visite bij de dieren duurt maximaal 1 uur en social distancing is absoluut de regel: je mag een gorilla niet dichter naderen dan zeven meter. Let wel: dat gebod geldt voor jou als bezoeker, niet voor de gorilla, zoals enkele van onze metgezellen ondervonden hebben!

Chimpansees in het Kibale National Park

Alhoewel aardig wat minder zeldzaam en bedreigd dan gorilla's, kunnen chimpansees in het wild ook op slechts weinig plaatsen gespot worden. Kibale Forest National Park staat bekend als één van de beste plaatsen en verscheen dus ook op ons reisprogramma! Van de naar schatting 5000 chimpansees die er in Oeganda zijn, leven er ongeveer 1500 in dit woud. Je moet er een stevige wandeling dwars door een dicht begroeide en niet altijd even toegankelijke jungle voor over hebben om ze te zien. En dan kan het nog wel tegenvallen... want chimpansees zijn snel en hebben niet altijd zin om in 'hun kot' te blijven. Zo was, toen wij na een zware wandeling van anderhalf uur op hun normale pleisterplaats arriveerden, de chimpansee-familie die wij zochten blijkbaar net op uitstap naar de suikerrietvelden van een

Boomklimmende leeuwen. Foto: Werner Hamelinck.

naburig dorpje. Gelukkig was er nog één eenzame moeder met jong thuisgebleven, zodat we toch een glimp van een chimpansee-huishouden konden opvangen. De andere groepen (want ook de chimp-trekking gebeurde in groepjes van maximaal acht personen) hadden meer geluk en konden kennismaken met de hele familie.

Boomklimmende leeuwen in het Queen Elizabeth National Park

Een leeuw spotten staat uiteraard op het lijstje van elke Afrika-liefhebber! In Oeganda hebben we er behoorlijk veel gezien. Het Queen Elizabeth-park huisvest meer dan de helft van de leeuwenpopulatie van het land. Hun aantal wordt er geschat op 250 exemplaren. Een aantal daarvan, in de zuidwestelijke Ishasha-sector van het park, zijn heel bijzonder: het zijn nl. boomklimmers. Naast de Ishasha-leeuwen is er maar één andere leeuwenpopulatie bekend die dat gedrag vertoont, in Lake Manyara National Park in Tanzania. Men vermoedt dat ze dit doen om aan de hitte van de bodem en lastige insecten te ontsnappen, maar helemaal zeker is men niet, aangezien het zo'n zeldzaam fenomeen is waarnaar bijzonder weinig onderzoek is verricht.

Waar we wel zeker van zijn, is dat een boom vol leeuwen een indrukwekkend zicht is!

Olifanten met stress. Foto: Werner Hamelinck.

Getraumatiseerde olifanten aan de grens met Congo

Het westen van Oeganda grenst aan het oosten van Congo. Niet bepaald het meest vredelijke gebied op aarde... Dat heeft niet alleen gevolgen voor de mensen die daar wonen. Ook de olifantenpopulatie heeft zwaar te lijden onder het geweld in Oost-Congo. En slaat op de vlucht, naar Oeganda... Daar zijn ze veel minder onderhevig aan stroperij en oorlogsgeweld. Maar olifanten zijn extreem intelligente en gevoelige dieren, en ze zijn vaak zwaar getraumatiseerd. Dat betekent heel goed opletten als je tijdens een rit een kudde passeert...

Het verschil in gedrag van onze gidsen was dan ook frappant. Bij game-drives in het centrale deel van het Queen Elizabeth National Park reden we tot vlakbij de olifanten en kregen we voldoende tijd voor foto's. Maar bij het zien van een groep olifanten in de regio van de Ishasha-sector, het meest westelijke deel van het park, grenzend aan Congo, was er van stoppen geen sprake, en werd er extra gas gegeven om ons zo vlug mogelijk uit de voeten te maken.

Urania, I presume...

We maakten de rondreis na de eclips in twee groepen, in tegengestelde richting. De kans dat beide groepen elkaar op zeker moment zouden

Urania, I presume. Foto: Hilde Willemsen.

kruisen, was reëel, zeker gezien het feit dat het weggennetwerk in Oeganda niet zo uitgebreid is. En inderdaad, in het Queen Elizabeth National Park, op de 'hoofdweg' richting Congolese grens, kwam het tot een ontmoeting tussen groep A, op weg naar de Ishasha-sector, en groep B, op terugweg van dat gebied. Een leuk weerzien in het midden van de brousse! Veel tijd om wederzijdse ervaringen uit te wisselen was er niet, want beide groepen hadden nog een lange rit voor de boeg... En uitstappen konden we ook al niet, want het krioelde daar van de wilde beesten!

What a difference a (few) day(s) make(s)...

In het vorige nummer van de Sterrenwachter zag je hoe een tijdsspanne van één dag totaal verschillende maanfoto's opleverde.

In het beginnende regenseizoen in Oeganda kunnen een paar dagen ook een verschil maken en wel in de mate van begaanbaarheid van wandelpaadjes...

Groep A had als eerste halte na de eclips het Kibale Forest National Park, om er de chimpansees te zien en een wandeling door de aan het woud grenzende Bigodi-moerassen te maken.

Groep B kreeg deze activiteiten bij de laatste halte toebedeeld, vlak voor de terugreis — een kleine week later dan groep A. Maar wel

Bigodi Wetlands: droge voeten. Foto: Hilde Willemsen.

Bigodi Wetlands: natte voeten. Foto: Ronnie Wuyts.

een week met pittige regens! En dat maakte het verschil tussen droge en natte voeten...

Op de evenaar....

Oeganda is een paradijs voor natuurliefhebbers, maar voor sterrenminnaars is het geen voltreffer. Evenaarsgebied en dus bewolking, we hadden het er al even over! Maar over de evenaar wandelen, is toch wel een vermeldenswaardige belevenis!

Kraanvogel

Om toch met een astronomische twist af te sluiten: we maakten mooie observaties van de Kraanvogel. Niet het sterrenbeeld Grus — evenaar, bewolking,... — maar 'den echte', meer bepaald de Grijze Kroonkraanvogel (die ove-

Grijze kroonkraanvogel.
Foto: Hilde Willemsen.

rigens niet zoals de gewone kraanvogel van het geslacht Grus, maar van het geslacht Balearica is). Dat is trouwens de nationale vogel van Oeganda, en hij prijkt ook op de vlag. ■

Op de evenaar. Foto: Ronnie Wuyts.

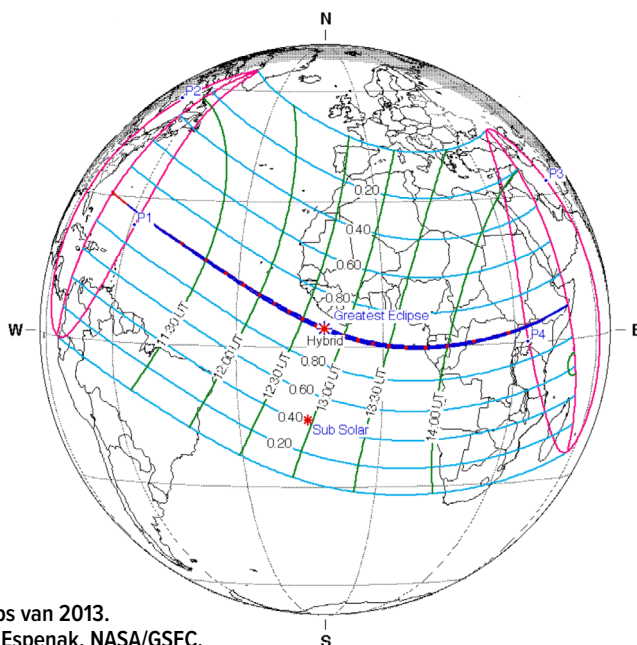
HYBRIDE ECLIPSEN

Elders in dit boekje kan je meer lezen over het verschil tussen een totale en een ringvormige zonsverduistering. Maar soms komen de twee tijdens één verduistering samen voor!

De afstand tussen de maan en de plek waar (het verlengde van) de kernschaduwkegel van de maan de aarde raakt, is gedurende de verduistering niet helemaal constant. Dat is een gevolg van de kromming van het aardoppervlak. Er is daarom een grensgeval mogelijk, waarbij de eclips op een deel van haar pad totaal is en in het andere deel een ring vertoont. Men spreekt dan van een ringvormig-totale of hybride zonsverduistering. Het is moeilijk zeer precies te bepalen waar zulk een eclips van het ene naar het andere type overgaat, omdat hiervoor rekening moet worden gehouden met de precieze vorm van de aarde (die afwijkt van de bolvorm!) en van het reliëf.

De eclips van 3 november 2013 was slechts heel in het begin ringvormig, ging na 14 seconden al over naar totaal en bleef zo tot het einde bij zonsondergang.

Hybride eclipsen zijn zeldzaam en de meeste hybride eclipsen starten als ringvormig, worden dan totaal en eindigen opnieuw ringvormig. Dat was bijvoorbeeld bij de eclips van april 2005, waarvoor we naar Panama reisden, het geval. Hybride eclipsen die ringvormig beginnen, dan totaal worden en blijven, zijn nog zeldzamer. De voorlaatste was in 1854, dan kwam die van 2013, en de volgende zal pas voor 2072 zijn!

De hybride eclips van 2013.
Illustratie: Fred Espenak, NASA/GSFC.